

نہ وہ کیبہ بہ نہ بستراکتی بیردہ کاتہ وہ؟

ج۔ و۔ ف ہیگل

و۔ وہ لید عومہر

به‌رایبه‌کی وه‌رگیڤ:

ئه‌مه وتاریکی ساده و چکۆله‌ی فه‌یله‌سوفی گه‌وره و ئالۆز، فریدریش هیگل (۱۷۷۰-۱۸۳۱) له ساده، به‌لام زیده‌گرنگ و بنچینه‌یی. هیگل له‌م نوسینه کورته‌دا، که خراونه‌ته ئه‌و به‌رگانه‌ی به‌ره‌مه‌کانیه‌وه وا کۆمپنتاری و لیدوانی تیۆریی جیا‌جیان له‌سه‌ر هه‌ندی پرس، له‌سه‌ر کیشه‌ی ئه‌بستراکت و کۆنکریت ده‌وه‌ستیت. به‌بی ئه‌وه‌ی ناوی کۆنکریت (concrete) بێنیت، داکۆکی له کۆنکریت ده‌کات. ئه‌بستراکت به‌ساده‌یی و له مانا رۆژانه‌که‌یدا واته په‌تی و پرووت و ته‌واو گشتی که به‌ر دونیای ئه‌زموون و اقیع نه‌که‌وتوو. کۆنکریتیش، واته به‌رجه‌سته (له‌مسکراو) و به‌رئه‌زموون و هه‌ندی‌جاریش تاییه‌ت و به‌شه‌کی. واته گه‌ر ئه‌بستراکت شتیکی گریمانه‌یی و گشته‌کی و دووره‌ده‌ست بیت، ئه‌وا کۆنکریت به‌رده‌ست و واقیعییه. به‌لام لای هیگل، گۆرانیکی دراماتیکی به‌سه‌ر کیشه‌که‌دا دیت و ئه‌بستراکت به‌و شتانه ده‌وتریت ساکار و گشتی و به‌رده‌ستن. کۆنکریتیش شتانیکن به‌ر جوړیک له نیوانگری و پیچ‌خواردن که‌وتوون و پیدراویکی راسته‌وخۆ نین (ئه‌مه هاوکات ئه‌و خاله‌یه فه‌یله‌سوفیکی وه‌ک ژیه‌ک داکۆکی لی ده‌کات و یارمه‌تییداوه ته‌فسیری بو دیارده‌کان و پرووداوه‌کان جیاوازتر بیت). له‌م وتاره‌دا، هیگل بێرکردنه‌وه‌ی ئه‌بستراکت ده‌داته‌پال خه‌لکی ره‌شوک و نه‌خوینه‌وار، خه‌لکی که کیشه‌کان بو ئاستی دی وردناکه‌نه‌وه و تووشی جوړیک له کورته‌کردنه‌وه و پوخته‌کردنه‌وه‌ی سه‌رپیی و "ئه‌بستراکشن (abstraction)" ی ده‌که‌ن. ئه‌و ئه‌بستراکته‌ی لای خه‌لکی ساده هه‌یه، له‌سه‌ر بنه‌مای هه‌ست و پرسه‌یه‌یه. بو‌یه، کلیشه‌کان ده‌بنه به‌شیک له فیکری بی‌فیکری خه‌لک، به‌شیک له پرسه‌یه ئه‌بستراکت. وه‌ک له نمونه‌کانی هیگل خویشیه‌وه ده‌رده‌که‌ویت، یه‌کیک له سه‌ره‌کیتزین خه‌سله‌ته‌کانی ئه‌م

جوړه بیرکردنه ووهیه، لیکدانی دوو ږهه ندى دژه به بې نه ووهی هه ژمار له سهر جیاوازییه کونکریتیه که یان بکریت.

کاتیک فه یله سوفیکى وهک لؤکاچ ده لیت، حه قیقه ت کونکریتیه، ههر ده بیت له بن نه ریتی هیگلی دا شتیکی له م جوړه بدرکینیت. حه قیقه ت شتیکی نیه راسته وخو بدریت، به لکو به نیوانگری شتیکی ناحه قیقی خو ی به یه که وه ده نیت. به م پییه، کونکریت به نیوانگری شتیکی تر ده بیته کونکریت. کونکریت پیشوخت ئاوسه به دیاله کتیکیکى لیکدانه پراوی نیوان به رجه سته و نابهرجه سته، به ش و گشت، مه لموس و زهینیات. نه ووهی له مړوشدا جیی رامانه نه ووهیه که خیرایی، به تایبهت له کومه لگا ساکاره کاند، ده توانیت ږهه ندىکی نه بستراکت بگریته خو و کاردانه وه کان هه رده م نه بستراکت و په ستنیرو و ئاماده بن. نمونه زورن بو به رکه وتنی نه بستراکت له چوارده ورماندا. کاتیک چه مکیک به زمانیکى نیمچه فیکری و فه لسه فی ده خه یته پروو، یه کسه ر ده نگی نه بستراکتی دپته ده نگ و هاوتایه کی کوردی بیرلینه کراوه ته رده که ن بو. ته رکردنی نه م هاوتایه، راسته وخو و بی میدیومه و خولادانه له ههر نیوانگرییه کی تیوری و زمانه وانى. دیاره به رامبه ره که شی فریوماننادات. ږهنگه که سیک که خویشی ههر سهر به زهینى عه وامپه سه نده، به لام قسه کانی به چه مکیکى ناکوردی بارده کات. نه مه ش نه بستراکتبوونه، چونکه بو که سه که وه رگرتنی راسته وخو ی ژیستیکه که میژووی پشت چه مکه که و نیوانگرییه تیورییه کانی به لاهه گرنه نیه و هه مان زه مینه شی پی هه رسناکریت. بویه دابرکردنی ږهه ندى شتیکی و هه لکه ندى له کونتیکست، نه گهری به نه بستراکتبوون زیاده کات و ناهییت بیری فه لسه فی ږه خسیت. نمونه یه کی تر، هه ژمارنه کردنی کات و شوین و سیاقه له حکومداندا، واته له به رچاونه گرتنی گه شه ی سروشتی و نیوانگرانه ی دیارده یه که. بو وینه، کاتیک داوا یه کی مه حال به سهر که سیکدا

بارده کریت، هه لومه رچی ناوه کی و کونکریتی ژبانی نه و که سه ره چاوناکریت. واته خیرا وهک بوونه وه ریکی نه بسترکت و دابرنراو له سیاق ته ماشاده کریت.

زورجار هه ر له فیکری نه بسترکتی ناو عه قلی باوه وه، هیگل به فیهله سوفیکی نه بسترکت داده نریت که "گوایه ئالوزه و کهس تیی ناگات". نه م دیده، پیچه وانیه. تیئه گه یشتن پرسیکی ناونشینى ناو عه قلی عاممه ی خه لکه که کارى به سه ر هیگل وه نیه، به لام نه وه ی ئاخو هیگل نه بسترکت دروست نیه، چونکه هیگل و بگره کوی میژووی فه لسه فه ش په یوه ندیگرته له گه ل پرسى کونکریت. کونکریتیک که میدیوم و ناوه ندی چه مکایه تیی تایبته به خو ی هیه و پیدراویکی هه ژار نیه. بویه هه تا لای مارکسیش، که قه زررایکی چه مکایه تیی هیگل، کونکریت خو ی کونسیپتیکی ده وله منده چونکه بیشومار پرؤسه ی خه سله تپیدان (determination) له خوده گریت و هه لینجانی ژماره یه کی زور هاوکیشه ی جیا جیا یه که ده بیته په یوه ندی لؤژیکی و میژووی کویانکاته وه. مارکس کاتیک زاراه ی کارى نه بسترکت (abstract labour) به کارده هیئیت، باسی جوریک له کار ده کات که له تایبه تمه ندییه واقعییه کانی دامالراوه و دژیه کییه ماتریالییه کانی واقعی رپوتکردووه ته وه. بویه له بیرکردنه وه ی فه لسه فییدا، نه بسترکت پیدراویکی قهت هه ژار و دابراو نه بووه، به لکو له بیرى رپوژانه بییدا بو نه و ئاسته هه ژاره داده به زینریت و وه رده گیریت. دیاره مروف ناتوانیت هه موو چرکه یه ک به پیی چه مکه فه لسه فییه کان بژی¹، به لکو باسه که نه وه یه له بیرکردنه وه فه لسه فییدا ئاگایانه هه ریه که له کونکریت و نه بسترکت جیا ده کرینه وه و ژبان خو ی له کؤدا به رمه بنای نه م ئاگاییه پیشوه خته وه رده گیریت. لیروه جیاوازیی بیرى باو و فه لسه فی نه وه یه که له یه که میاندا نه بسترکت خو ی خر به ده ستدیت، به لام له دووه میاندا و به

¹. نه م نه رپه خسانه ی هه موو چرکه یه ک به پیی چه مکه فه لسه فییه کان، خو ی ده لاله ته له وه ی فه لسه فه دیدیکی تری بو کونکریت و نه بسترکت هیه و کلیشه یی و که ته لوگئاسا ناجوولیت-و

تایبەت لە چاپە هیگلییە کەیدا پرسیکی هەردەم شکستخواردوو - هەیه بەلام هیند راستەوخۆ و ساکار بە دەستیناھینین (شوینکەوتنی چەمکی گشتی کۆنکریتی - concrete universal - لای هیگل یاریدەدەر). ئەبستراکتی فەلسەفی، جوړیک لە شکستی کۆنکریتی لە هەناوی خۆیدا هەلگرتوووە کە ناھیلپت ئەبستراکتە کە هەردەم بۆش و فۆرمال بمینیتەو (بەو چەشنە لای عەوام هەیه و لە یەک چرکەدا ژمارەیهکی زۆر هەلویست و ویستگە ی جیاواز لە بن فۆرمیکی ئەبستراکت دەنن و واقع تووشی داشکانیکی راستەوخۆ دەکەن). دونیا جوانە کە، دەربڕینیکی هیگل بۆ دونیای باو بە کاریدینیت کە ئەبستراکت تەوهری بیرکردنەو هەیه تی.

ویپرای ئەمانەش، هەموو دەرەنجامیکی راستەوخۆ و بەرجەستە، بە مانای ئەبستراکتبوون نایەت، بەو مەرجە ی قسە کەرە کە بە کۆمەلیک هەنگاودا دەرەنجامە کە ی درووستکردبیت کە ئاسان بچیتەو سەر ختوووە چنراوە ناوەکییەکانی. چەمکی کۆنکریت، خۆی هەلگری زۆر ئەبستراکت و دۆزی دامالینە. بۆیەشە بیرکردنەو لای هیگل خۆی تاکالیەنە نیە، تەنیا لە بەری کۆنکریتدا روونادات، بەلکو «پروۆسەیه کە لە ئەبستراکتەو بەرەو لای کۆنکریت دەبزویت». هەتا لە کتیپی "فینۆمینۆلۆژیای رۆح" یشدا، گەشتی رۆح لە هەنگاوی سادەو دەستپێدەکات، واتە لە یەقینی هەستەکییەو کە بەرکەوتنی سادە ی سووبیکت و دونیایە بەرەو قوناغی ئالۆزتر.

بیرکردنه وه؟ نه بسترکت؟ «هه رکه س بوخوی!» «هه مووی هه ر پی وایه ده توانیت،
نه وه عهرز و نه وه گهز!».

هه نوکه ده توانم هاتوهاواری نه و خیانه تکاره خو فرۆشه بیستم وا به تاموته سه ل نه م وشانه
گۆده کات و نه م نوسینه ش سه رکۆنه، هه ر له بهر نه وه ی نه م وتاره باسی میتافیزیک
ده کات. ئاخو میتافیزیک² یش چه شنی نه بسترکت و تاراده یه کیش بیرکردنه وه، وشه یه که
به رگویی هه رکه س بکه ویت هه ل دیت، وه ک بلیی له بنیامیک هه ل دین تاعوون لیی دابیت.

راستتان بویت له م وتارۆچکه یه دا مه رامیکی ئاوا شومم نیه، هیند هه یه ده مه ویت
لیره کانی مانای هه ربه که له بیرکردنه وه (thinking) و نه بسترکت (abstract)
پروونکه مه وه. به لای "دو نیا جوانه که" وه، هه مووش ت به رگه ده گیریت، پروونکردنه وه ی ئا
له م جوړه نه بییت. من خویشم، تا یه کیک زار هه ل دینی و شتیکی ئاوا پروونده کاته وه،
تیکنه چم؛ ئاخو گیان ده گاته سه ر لیوی مرو، ئینجا شته کانی دیته چنگ. به هه رحال،
لیره دا پروونکردنه وه ی واتای بیرکردنه وه و نه بسترکت، شتیکی زیاده یه چونکه دو نیا
جوانه که به س له بهر نه وه ی باش ده زانییت "نه بسترکت" بوون یانی چی، بویه
لیی راده کات. که سیک ئاره زووی شتیک نه کات که نه زانییت چیه، به هه مان پیودانگ
ناشتوانیت رقی لیی بیته وه. نامه ویت به فرتوفیل دو نیا جوانه که له گه ل بیرکردنه وه یان
پرسی نه بسترکت دا ناشتکه مه وه، به جوړیک وه ک بلیی برپاره به هو ی گفت و بیستیکی
کورته وه بیرکردنه وه و پرسى نه بسترکت یه کلابیته وه و سه ره نجام هه ردووک به
ناسنامه ی قه لپ و له به رگیکی ساخته دا بچنه نیو کۆمه لگاوه و که سیش به دیداری وان
دلی گه رد نه گریت؛ هه تا وه ک بلیی برپاره کۆمه لگا قروقه پ و هییدی هییدی نه و دووانه

² Metaphysics

قبولکا، یان وهک ئه وهی خه لکی سواب³ ده لّین: «پیی بنیته
 حه ره مه وه (hereingezaunselt)»، بی ئه وهی پیویست به وه بکات دانه ری ئه م دیرانه
 شیرزه و به یه کجار ئه م میوانه ناوهخت و نه ناسه (پرسی ئه بسترکت ده لّیم)، به و
 که سانه بناسینم وا له میژه له گه لّ وی دا هه ستاون ودانیشتون و به ناویشانیکی جوداشه وه
 ئاشنای بوون، هه رده لّیی له کونه وه دۆستی گیانی به گیانی یه کدی بوون.

ئه م جوّره ده رفه تانه ی یه کناسین، وپّرای خواستی ناوه کیی خوّی، که به مه به سستی
 فیّرکردنی دونیا (جوانه که) ده ره خسیّ، تووشی ئه م هه له وپه له نه به خشراره ده بن که
 هاوکات له گه لّ ناساندنی میوانی ناوبراودا سوکایه تییش ده که ن و میوانه ژیرپره که شمان
 هه رگا بیه ویّت سه رنجی له باری هه موان به لای خویدا راکیشیّت ئیدی ده خوازیّت
 به گزی و فزی ناویکی باش بوّخوّی به یه که وه بنیّت؛ به لّام ئه م سوکایه تیکردنه و ئه م
 که شوفشه هه مووی تیّکده دات، چونکه ئه م فیّرکارییه ی به باجیکی قورس وه ده ستهاتبوو
 ده داته ده م ئاوه وه.

هه رچوّنیک بیّت، فه نوفیلّی ئاواهی هه ر له بارده چیّت، چونکه سه رکه وتنه که ی
 به ستراره ته وه به وهی له سه ره تاوه شاوشه ی مه ته لّ (لوغز⁴) به زاردا نه یه ت. به لّام چار
 چیه کاتیّک ئه و وشه یه ئاشکرابووه، بنۆرنه ناویشانی وتاره که. دیاره گه ر ئه م وتاره
 مه به سستی بووایه خوّی به م گزی و فزییه وه خه ریکبکات، ئه وا ئه م وشانه هه ر له سه ره تاوه
 مۆله تیان نه بوو بیّنه گوّری، به لّام ده ردی کابرای وه زیری ناو یه کیّک له نواندنه
 کوّمیدیه کان، وشه کانی ئیمه ش ناچارن تا نمایشه که ته واوده بیّت خوّداپۆشن و به سه ر
 سه کوکه وه هاموشۆبکه ن. دیاره وه زیره فه ندی ش، له په رده ی کوّتاییدا جله که داده که نیّت
 و ئه ستیره ی دره وشاوه ی دانایی خوّی هه لّده مالّیّت. جلکی سه ر وشه کانی مه ش

³ Swabians

⁴ Riddle: Rätsels

میتافیزیکه، به لام داکه ندنی، کاریگه ریبه کی چون داکه ندنی پالتاوه که ی وه زیری نیه: چونکه ئەوپه ره که ی پرووناکی ده خاته سەر دوو وشه و ترۆپکی نمایشه پیکه نیناوییه که ش له و بایه که سەر ئەنجام دەر ده که ویت کۆمه لگا ده میکه خۆی ئاگای له بابه ته که یه. به م شیوه یه، ئەوه ی دوا جار به ده ستدیت جگه له ناو⁵ هیچی تر نیه و ئەمیستاش ئەستیره که ی جه نابی وه زیریش ده لاله ت له شتیکی راسته قینه ده کات: جزدانیکی پر له پاره!

ئەوه ی سەرجه م خه لکی کۆمه لگایه ک بزانی بیرکردنه وه چیه و ئەبستراکتیش یانی چی، له کۆمه لگایه کی باش و ژیردا به شتیکی بنجبر داده نریت و بیگومان ئیمه ش له کۆمه لگایه کی باش و ژیردا ده ژین⁶. بویه تاقه یه ک پرسیار ده مینیتته وه بیکه ین: "ئەوه کییه" ئەبستراکت بیرده کاته وه؟ مه بهستی ئەم نوسینه، وه ک پیشووتریش باسکرا، پیکنانین و گونجانندی کۆمه لگا نیه له گه ل ئەم جوړه شتانه دا. ئەوه چاوه پروانییه له کۆمه لگا ده سته و یه خه ی پرسیکی ئالۆز بیته وه، داواکردنه له کۆمه لگا بی مبالات خۆی له و شته نه بویریت که به دلنیا ییه وه شایسته ی شانوشکۆی کۆمه لیک ئەفرینراوی خاوه ن عه قله. ئامانجی من ئەوه یه دونیا جوانه که له ته ک خۆیدا بسازینم، گه رچی واده رناکه ویت ئەم غافل بوونه تووشی ئازاری ویزدانی بکا؛ جیاله مه ش کۆمه لگای مه لای که مییه که ی له ناخه وه ریزیک بو بیرکردنه وه ی ئەبستراکت داده نی چونکه به شتیکی بلندی ده زانییت. مه سه له که ئەوه یه خۆی تی ناگه یه نییت، نه ک له بهر ئەوه ی ئەم جوړه تی فکرینه به چتیکی پروکه ش ده زانییت، به لکو له و پرووه وه که واهه سته کات ئاستی وی گه له ک به رزه، به هیچ کلۆجیک پووت و پاتال لی ناروانییت به لکو پته و و پرشه که وت

⁵ the name

⁶ هیکل. به راستی بیت یان توانج، ئەوه ی لی ده خوینریتته وه که دیدی وی بو کۆمه لگا عه قلا نییه و هیچ پارچه یه کی زیاده نیه نه خریتته وه ناو گشته عه قلا نییه تایبه ته که ی فیکری هیکل خۆیه وه- و

سەیریدە کات؛ رەنگیشە بە پێچەوانەو، بە چاوی پرسیکی تایبەتمەندەو سەیریکات، بە چاوی جوړیکی تایبەتەو (Espece). هەردەلێی بێرکردنەوێ ئەبستراکت زەقییتی و کەسییتی بە کەس نابەخشی، وەک جلکی نوێ نا، ئەم جوړە بێرکردنەوێ یان تاک لە کۆمەلگا وەدەردەنیّت یانژی دەیکاتە مایە گیە ئەم و ئەو، یان وەکی پۆشاکێ هەژارانە یاخۆ وەکی پۆشاکێ پەریقوباقی بەسەرچوو کە لەسەر ئسولی سەردەمانی کۆن بە بەردی گرانبایی رازینراوەتەو، یاخود گوڵ و نەخشیان لەبان دووراوە، و گەر پۆژیک لە پۆژانیش بازاری گەرم بووبی ئەوا دەمیگە چەشنی [قاپوقاچاخە] چینی یە قەلپەکان کەس بە لایاندا ناچیت.

ئەو کێیە ئەبستراکت بێرکاتەو؟ مرۆگەلی نەخویندەوار نەک خویندەوار. کۆمەلگای باش و ژیر بەشیوەی ئەبستراکت بێرناکاتەو، چونکە ئەم جوړە بێرکردنەوێ لەبنەرەت پرا هیچی لی ناوەشیتهو و بەری نیە بی لە بی بەری (ئەوێ کە بەجوړیک بێرکەیتەو نمونە و پالپشتت لە دونیای دەرەو دەستنەکەویت). هوی پشت ئەمەش، فیزکردنیکی ئەو خانەدانە بۆشانە نیە وا پیگەلی خوێان لەم باسانە بەرزتر دادەنی، بەلکو بۆشیی زاتیی ئەم جوړە بێرکردنەوێ خوێەتی. لە کۆمەلگای مەدا، دەمارگیری و ریزیکی ئەوتۆ دەوری بێرکردنەوێ ئەبستراکتی داو کە بی شک لووتە هەستیارەکان بۆنی داشۆرین و ئایرونی دەکەن. مادامەکیش خوینەرانی زیتەل رۆژنامەلی دەمەوبەیانیان دەخویننەو، ئیدی دەزانن نوسینی هەجوو و داشۆرینیش خەلاتی خوێ بەدواوەیە و منیش گەرەکە تا زوو پێشی ئەمانە بدەمەو و یەکیک لەم خەلاتانەم بە نسیبی خۆم بکردایە، نەک ئەوێ لەسەرەتاو لە خێروبیری گەرابام. لێرەدا بۆ ئەوێ بانگەشەکەم بەسەلمیتم، هیندە بەسە چەند نمونە یەک بێنمەو: هەرکەس باش دیقەتی ئەم نمونانە بدات، پێی لێدەنیّت شایەتی لەسەر بانگەشەکەلی من دەدەن:

سهره تا، بکوژیک بینه بهرچاوی خوتان بهره و سهکوی عیدامی ده بن. له دیدی گشتینهی خه لکه وه، نهو کهسه بکوژیکه و بهس. ده شیت هندی خانمی ناسکوله ش هه بن بلین نهوه پیاویکی چوارشانه، و قوز و سهرنجراکیشه. عامه ی خه لک نه م لیدوانه به شتیکی ترسناک لیکده ده نه وه: «چی چی؟ بکوژتان دیوه جوان بی؟ ئاخر کی هینده شووم و خراپه کارانه بیرده کاته وه مروککوژیک به جوان دابنیت؟ هاوار به مالم، ئیوه ش له و باشر نین!» پیده چی قه شه یه کیش قوتبیتته وه و فووی پیابکات: «به ریزان نه مه به لگه و بوره انه له سهر نه وه ی بیبه ندوباری نه خلاقی له نیو خانه دانان و چینه کانی سهرووی کومه لدا بره ویسه ندووه، واته ده نیو که سانیکدا که ناگیان له کروکی شته کان و ویزدانی ئاده میزاده». نهو کهسه ی قولتر سهری له سرووشتی مروف دهرده چیت، گه شه وگورانی زهینی تاوانباره که ده پشکنیت: له ژیاننامه ی تاوانباره که دا و له ره وتی پهروه رده بوونی وی دا درک به پیشینه یه کی پیسوپه ژاکی په یوه ندیی خیزانی ده کات له نیوان دایکوباوکی تاوانباره که دا، تیشده گات کاتی خوی نه م بهنده ی خوایه تووشی هه له یه ک بووه که که وتبووه بهر بیره حمی و سه رکونه کردنیکی توند، و له ویوه تووی رکوکینه یان له دلدا چاندبوو، و نا به م جوړه په یوه ندیی نهو و کومه لگیان کردبووه په یوه ندییبه کی ته لختاریک- به جوړیک که یه که م په رچه کرداری نه م بابایه به پرووی [نهو دوخه ی منالیی خویدا] نهوی فریدابووه دهره وه ی کومه لگاوه و بو نه وه ی بهرگری له ئابرووی خوی بکات چاری تری نه بووه تاوان نه بیت.

خو دوور نیه جه ماعه تیک گوپیان له م قسانه بی و بینه دهنگ: کاکه ده یه وییت پاکانه بو کابرای بکوژ بکات! با نه م نمونه یه بخه یه لاه. بیرم دیت نهو ده مه ی گه نج بووم، دادوبیدادی شاره وانی به ده ست کومه لیک نوسه ره وه گوپی ئاده میانی که رده کرد گوایه هه ندیکیان پییان له به ره ی خویمان زیاتر راکیشه وه و ده یانه وییت تومی ته قوا و

مه سیحیهت بپرئهوه. مه سه له که ئه وه بوو یه کییک په یابوو و کتیبیکی وه ک دا کوکی له خوکوشتن نویسه: ئای چ چاره ره شیبه که، چ چاره ره شیبه که تی که وتووین! دواتر، به دواداچوون کرا و ده رکه وت جه نابی سه رکه شاره وانی مه به سنی له کتیبی "نازاره کانی قارته ری گهنج" بووه [که رومانیکه و گوته له ناوه راستی سه ده ی هه ژده دا نویسه بووی].

ئه مه تا بیر کردنه وه ی ئه بستراکت: ئه وه ی که له وجودی بکوژی کدا هیچ نه بینیت ئه و فاکته ئه بستراکت نه بییت که بکوژی که و هیچی تر، هه ر له بهر ئه م سیفه ته ش هه موو ئه و شتانه ی له ودان نکولی بکه ییت، ئه و شتانه ی که ئاماژهن بو گه وه ری مرویی.

مه سه له که له کوروکومه له کانی لایپزیگ (Leipzig) دا، که که سانیکی باشترو نه رمتری تیا هه لکه وتوو، توژیگ جیاوازتیه. ئه وان ئه و پیچکه یه گولباران ده که ن که پیاوکوژه که ی پیوه به ستراوه - ئه مه ش هه ر جوژی که له ئه بستراکت بوون به لام به باری پیچه وانه دا. راستییه که ی، مه سیحیه کان هه رده لپی به شیوه یه کی هه له شان په رۆسه ی "خاچه گولینه"⁷ وه رده گرن، یان به ده برپینیکی تر "گولبارانی خاچ"، و لی ره شه وه یه ده ورانده وری خاچه کان به گول ده رازینه وه. خاچ، ئه و سیداره و پیچکه ی عیدامه یه وا له دیزه مانه وه پیروژکراوه. به م جو ره ش ته نیا یه ک ده لاله ت ناگه یه نییت، که س وه کو که ره سته یه کی نه شیوا و شه رمه یین بو سزادانی مه حکومکراوان لپی ناروانییت. به پیچه وانه وه خاچ هه نووکه ئایدیای بالاترین نازار و قوولترین زوهد به زه یندا دینیتته وه و بووه ته بیرخه ره وه ی پرچوشتترین حاله تی جه زبه و جه لالی ئیلاهی. پیچکه ی عیدامی لایپزیگ، له لایه کی تره وه نوقمی ناو گولی وه نه وشه و خه شخاشه و وه ک

⁷. ناوی نه نجومه نیکی نه ییپی فه لسه فییش بوو که تی که له یه ک بوو له کابالا و هورسگری و عیرفانی مه سیحی له سه رتاکانی سه ده ی حه فده دا. خاچه گولینه، ئامانجی خوی به چاکسازی خه لکی و شاردنه وه ی هه ندیک له زانسته کان له ده سته خه لک داده نا تا وه ختی خوی دیت- و

گونجان و سازشیکه که له بهرهمهکانی کۆتسۆبۆی⁸ دا دەیبینین، جوړیک له خه لکراگرتنی لامسەرلا، شتیکی له نیوان رۆمانسیبازی و خراپه کاری دا.

له کەشیکی سەرلەبەر جیاوازدا، جاریکیان شتانیکم لەمەر حالی پیره ژنیکی رەشۆک بیست که له نه خوشخانه کاریده کرد. ئەم پیره ژنه، فۆرمی ئەبستراکتی بکوژە که دەکوژی و پاشان به عیزهت و حورمهتەوه گیانی به بەردا دەکاتەوه [واته به وینا ئەبستراکتەکه ی خۆی کابرای بکوژ دەکوژی و زیندوووشیده کاتەوه]. سەری برای بکوژە که یان لەسەر سەکووی عیدامه که داناوه، به چه شنیکی که خۆره تاوه که لیبی دەدات. پیره ژنه که به دیتنی ئەم دیمه نه دەمدە کاتەوه: «وهی که خۆره تاویکی جوانه، رەحمەتی خواوه ند به سەر ئەم بەندەیه دا بباریت». ئاخر مروّف ههروهخت به که سیکی تهرهس و چرووکدا، که قەلسیکردوو، دته قیته وه و ده لیت: گوناحه خۆره تاویش لیتبا! پیره ژنه که دەیبینی خۆر چۆنچۆنی له ته و قه سەری بکوژە که دەدات و پیشیوابوو هیشتا ئەوه دینیت لیبی بدات. سەرە برآوه که لەسەر سەکووی عیدامه که هه لده گریته وه و ده یخاته به ردەم رپژه نی رپونا که ره وهی هه موو قوژبنیکی دونیای خودا و له جیاتیی ئەوهی پتر گوله وه نه وشه کان و گه مژه یی رۆمانتیک و سۆزداری له گه ل یه کدا بسازینیت، به چاوی به بندەیه ک له و ده پروانیت له ژیر تینی خۆردا بهر رەحمەت و لوتفی ئیلاهی که وتوو.

کاره که ره گه نجه که، به پیره ژنی دوکاندار ده لیت: هیلکه کانتان گه نیوه! پیره ژنه ش وه لامیکی گورچکپر ده داته وه: ها؟ هیلکه کانی من؟ ئەوه تۆیت گه نیویت، فاسدبوویته! به هیلکه کانی من وا یه ژی؟ ئەمه تۆ؟ ئاخر پووچه ل، مه گه ر ئەوه باوکت نه بوو به سەر رپوبانه کانه وه ئەسپی تیی دابوو؟ ئەوه دایکت نه بوو یارۆی فه ره نسی هه لیگرت؟ داپیرت

⁸ Kotzebue، شانۆنامه نووسیکی ئەلمانیی هاوچاخی هیگل.

نەبوو لە خەستەخانە تۆپى؟ رېڤدەن با لەبرى ئەو لەچكە ناسكە، كراسيكي سەرتابەپاي دەسكەوييت؛ ئيمە باش دەزانين ئەو لەچكە و كالاوہكانيشى لەكوي پەياکردووہ: گەر لەبەر خاترى ئەو ئەفسەرانە نەبووايە، زۆركەس ئەمرو ئاوا خويان نەدەپازاندەوہ و گەر خانمە خەيالساڤەكانى پياوان خەياليان لاي مالومنال بووايە ئەوا زۆركەس دەبوو لە كونجى گرتوووخانە دايكوتن و ئاوى سارد ھەلقوورپين. لىي گەرپين با ھەر خوى كوني گۆرەوييە دريژەكانى پينەكات! كورتوكرمانج، پشتەيەك دەزووى تەواو لەسەر جەلەكەى جيناھيلايت.

خانمى دوكاندار بەئەبستراكتى بىردەكاتەوہ و كچەى كارەكەريش- كراس و سەرتابەپيى، قامكەكانى و ئەندامەكانى ترى، باوكى و كوى خيزانەكەشى-، تەنيا لەسەر بنەماى ئەو تاوانەى لىي وەشاوہتەوہ كە وتوويە: خانم! ھيلكەكانتان گەنيوہ، ھەر دابارين ريزدەكات وەكلبىي ھيچ سيفەتيكى ترى تيا نيە. ھيلكە تيكچووہكان ھەمووشت لە ئاست كچەى كلولدا كالدەكاتەوہ، لەكاتيكدە ئەفسەرانى ناوبراوى زارى پيرەژنەكە- گەرچى راستييەكەى مروڤ گوماندەكات ھەر ھەشبەن-، بە ئەگەرى زۆرەوہ شتانىكى زۆر جياوازيان لەودا بينيوہ.

ئىستاش با لە كارەكەرەكە تىپەرين و خزمەتكاران لەبەرچاوبگرين. ھيچ خزمەتكارىك حالى لە حالى ئەو كەسانە خراپتر نيە وا كار بو تويزيكي كەمداھاتى كۆمەلگا دەكەن و تا گيرفانى ئاگاھيان پربيت حالى خزمەتكارەكەش باشتردەبيت. كەسى رەشوك، لەمەش ئەبستراكتر بىردەكاتەوہ. ئەو دەمەى خوى لەگەل نۆكەرەكاندا بەراوردەكات، ژيستی مروى خانەدان دەنوينايت و پەيوەنديى خوى لەگەل ئەودا بەلارپيدا دەبات، ئەويش لەبەر ئەوہى لايەنگرى نۆكەرە. واتە توندوتول لكاوہ بەم سيفەت(بار- predicate) ھوہ و ھيچى تر. حال و گوزەرانى خزمەتكارەكان لەناو فەرەنسييەكاندا لە

هی هەموان باشتەرە، کابرای خانەدان هەلسوکەوتیکی خۆمانە ی لەگەڵ خزمەتکارەکە ی خۆیدا هەیه؛ نۆکەری فەرەنسی دۆستی ئاگاکە ی خۆیەتی. ئەو حەلە ی تەنیاش دەبنەو، زۆرجار ئەو نۆکەرەکە یە سەری قسە دادەمەزینیت: بڕواننە شانۆنامە ی ژاک و ئاگاکە ی، کە دیدرۆ نوسیویەتی. ئاغا، تەنیا قتووی توتنەکە ی هەلەگری و سەیری کاتزەمیرەکە ی دەکات و پەت بۆ نۆکەرەکە ی شلەدەکات. خانەدان دەزانیت نۆکەر هەر نۆکەرە، بەلام خۆ دوایین هەوآل و کچانی شاریشی لەدەستدایە و زۆر بۆچوون و پێشنیاری باشیشی لەسەردایە. خانەدان پرسیاری ئەم شتانە لە خزمەتکارەکە ی دەکات و ئەویش چی لەبارە ی ئەم شتانەو دەزانیت بەئەگەرەو بەسیدەکات. دیارە پەیوەندی نیوان نۆکەر و ئاگای فەرەنسی لێرەدا کۆتایی نایەت. خزمەتکار دەتوانیت خۆی بابەتیک بێنیتەناو و دەرگای قسەشی لەسەر بکاتەو. دەکاریت راو بۆچوونی تاییبەتی خۆی هەبێ و پێیان لەسەر داگری و کاتیکیش ئاغا شتیک دەخواییت پێویستە کات فەرمانیکی رەقوتەق دەرکات. گەرەکە پێشوازی لە باسوورای خزمەتکارەکە بکا و قەناعەتی پێ بێنیت بەو ی بۆچوونی وی هەربەراستی لەپێشتەرە.

لە سوپاشدا، جیاوازییەکی ئاوی بەدیده کریت. لە سوپای نەمسادا، دەکریت لە سەربازی ["سفر"] بدریت، وەکو لاتیکی شەلاتی سەیردەکن؛ چونکە هەمووکەس مافی ناچالاکانە ی خواردنی لێدانی هەبیت وەبزانە لاتیکی شەلاتییە (!). بەم شیوەیە، سەربازی سفر بە لای ئەفسەرانێ سوپاوە بریتیە لە «ئەبستراکت» ی سوبیکتیکی لێدانخواردوو کە بە مووی بەرلووتی کەسانی بەکەسیتی و پلەبەرز دادەنریت. واتە [مووی بەرلووتی] هەرکەسیک کە جلکی سەربازی دەپۆشی و شمشیریک دەکات بە لاقەدی خۆیدا⁹، و ئەمەش ناوبەناو کەسانیک دەباتە مامەلەو لەگەڵ شەیتاندا.

⁹ Porte d'épée